

Marek Jodkowski

Katolicka placówka duszpasterska w Bilderweitschen w XIX i w pierwszej połowie XX wieku

Studia Redemptorystowskie nr 12, 327-347

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Marek Jodkowski
UWM – Olsztyn

KATOLICKA PLACÓWKA DUSZPASTERSKA W BILDERWEITSCHEN W XIX I W PIERWSZEJ POŁOWIE XX WIEKU

- Słowa kluczowe:** Bilderweitschen, diaspora Kościoła katolickiego, Litwini, litewska mniejszość w Prusach Wschodnich, budownictwo sakralne
- Keywords:** Bilderweitschen, The Catholic Church in diaspora, Lithuanians, Lithuanian minority in East Prussia, religious buildings
- Schlüsselwörter:** Bilderweitschen, Diaspora der katholischen Kirche, Litauer, Litauische Minderheit in Ostpreußen, sakrale Bauwesen

Wstęp

W drugiej połowie XIX wieku na terenie Litwy Pruskiej, a zatem zamieszkałym przez Litwinów w dużym stopniu zasymilowanych ze społeczeństwem niemieckim, rządcy diecezji warmińskiej starali się rozszerzyć i zintensyfikować działalność pastoralną. Rozbudowa struktur parafialnych na terenach diaspory katolickiej wymagała jednak determinacji ze strony duchowieństwa, a także zaplecza finansowego, ponieważ powstające placówki katolickie borykały się najczęściej z problemami materialnymi. Jednym z nadgranicznych ośrodków duszpasterskich w Prusach Wschodnich było Bilderweitschen. Jego dzieje nie doczekały się jeszcze pełnego opracowania. Cenne informacje na temat działalności Kościoła katolickiego w tym regionie do pierwszej połowy XX wieku podaje ks. Andrzej Kopiczko¹. Nie wyczerpują one jednak szeregu zagadnień związanych z funkcjonowaniem poszczególnych parafii, a zwłaszcza placówki duszpasterskiej w Bilderweitschen. Żeby je uzupełnić, warto skupić się szczególnie na zarysowaniu jej dziejów, liczebności miejscowych katolików, życiu

¹ Zob. zwł.: A. Kopiczko, *Rozwój Kościoła katolickiego na terytorium dzisiejszego Obwodu Kaliningradzkiego (do 1947 r.). Zarys problematyki, w: Czynem i prawdą. Księga pamiątkowa na siedemdziesiąte piąte urodziny księdza arcybiskupa Edmunda Piszczka*, red. C. Rogowski, W. Nowak, A. Kopiczko, Olsztyn 2004, s. 99–118.

religijnym, a także finansach. W tym celu należy przeprowadzić analizę archiwaliów zgromadzonych w Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie oraz Archiwum Zarządu Generalnego Stowarzyszenia św. Bonifacego, które mieści się w Bonifatiuswerk w Paderborn. Pomocne będą również artykuły i notatki prasowe z tamtego okresu.

1. Rys historyczny

Do połowy XIX wieku Bilderweitschen² oraz pobliskie tereny podlegały opiece pastoralnej księży z Drangowskiego koło Tylży. Sporadycznie sprawowano wówczas katolickie nabożeństwa w Stołupianach, Piłkałach i Lasdehnen. W 1848 roku właściciele ziemscy z Bilderweitschen i okolic zwrócili się do ks. Johannesza Zebermanna z Tylży z prośbą dotyczącą budowy świątyni, do której uczęszczaliby katolicy z powiatów stołupiańskiego i piłkalskiego. Podobną prośbę wystosowano również do króla pruskiego³. Niestety, przez dwa lata nie można było zrealizować postulatów wspólnoty katolickiej. Dopiero przyjęcie okrojowanej konstytucji z 31 stycznia 1850 roku zagwarantowało Kościołowi katolickiemu samodzielną organizację w państwie pruskim, a tym samym możliwość tworzenia nowych placówek duszpasterskich⁴.

Nadgraniczną stację misyjną w miejscowości Bartschkehmen, leżącą kilka kilometrów od Bilderweitschen, założono w 1852 roku. Ks. Paul Romahn odnotował, że w Bartschkehmen wynajęto dom chałupnika za 30 talarów rocznie. Jedno z pomieszczeń przeznaczono na cele kultu, drugie natomiast na mieszkanie dla księdza⁵. W liście z 29 września 1852 roku biskup warmiński informował zarząd Towarzystwa św. Wojciecha we Fromborku o wydarzeniach we wschodniej części diecezji. Stwierdził w nim, że duszpasterstwo wśród katolików w powiatach stołupiańskim i piłkalskim powierzył ks. Josephowi Juszkiewiczowi, Rosjaninowi z pochodzenia. Zamieszkał on w Bartschkehmen prawdopodobnie 4 października 1852 roku, a ordynariusz warmiński mianował go kuratusem. Miał on zagwarantowane uposażenie o wartości 400 talarów

² W niniejszym artykule zachowano, najczęściej spotykany w polskojęzycznej literaturze przedmiotu, niemiecki zapis nazw miejscowości Bartschkehmen (Barczkiejmy) i Bilderweitschen (Budrewicze). Nie odstąpiono od tej reguły nawet w przypadku zmiany nazw miejscowości wprowadzonych przez władze hitlerowskie (od 1938 Bilderweitschen określano mianem Bilderweiten).

³ P. Romahn, *Die Diaspora der Diözese Ermland*, Braunsberg 1927, s. 39; por. Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie (dalej: AAWO), Bilderweitschen 2b.

⁴ A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1821–1945*, cz. 1, *Studium prozopograficzne*, Olsztyn 2004, s. 19.

⁵ P. Romahn, *Die Diaspora der Diözese Ermland*, dz. cyt., s. 39; zob. także AAWO, AB II A 12 (1871), Konferenz Dekane in Frauenburg 10. August 1871. W *Diasporaführer* podano informację, że stację misyjną w Bartschkehmen założono już w 1851 roku, zob. *Diasporaführer*, Paderborn 1937, s. 135.

rocznie⁶. Nominowanie samodzielnego duszpasterza w Bartschkehmen wiązało się z utworzeniem kuracji w tej miejscowości. Wymieniano ją w dokumentacji diecezjalnej już w 1853 roku. Warto nadmienić, że włączono ją do dekanatu sambijskiego, który utworzono 15 stycznia 1852 roku. Obejmował on parafie znajdujące się na terenach Litwy Pruskiej⁷.

Bezpośrednia bliskość granicy państwowej motywowała jednak władze diecezjalne do poszukiwania innego miejsca z zamiarem tworzenia infrastruktury parafialnej⁸. W liście z 10 lipca 1852 roku, adresowanym do władz diecezji warmińskiej, ks. Johannes Zabermann wspominał, że w tygodniu po uroczystości Narodzin św. Jana Chrzciciela (czyli po 24 czerwca) udzielono w Stołupianach i Piłkałach 891 komunii św., a liczbę osób z tego rejonu przystępujących do sakramentów szacowano na 1200. Tylżycki proboszcz podjął również kwestię budowy kościoła na tych terenach. Biskup warmiński Józef Ambroży Geritz w celu przeprowadzenia wizji lokalnej wysłał do Bilderweitschen swoich przedstawicieli: ks. Franza Krausego ze Świętej Lipki i ks. Franza Thiedigka z Ornety⁹. W czasie zgromadzenia, które miało miejsce 20 sierpnia 1852 roku, do Zarządu Kościelnego nowej placówki duszpasterskiej zostało wybranych trzech gospodarzy: Joseph Lisautzki z Bartschkehmen, Georg Prussat z Jodrinken i Joseph Balmus z Kosakweitschen. Zdecydowano, że każdy gospodarz przeznaczy 2 talary na erygowanie systemu parafialnego, natomiast każdy pracownik dniówkowy, jak również służący – po 5 srebrnych groszy. Protokół zebrania został doręczony biskupowi warmińskiemu¹⁰.

Ks. Thiedigk, relacjonując sytuację na obszarze kuracji, skonstatował, że nowy duszpasterz ma dużo pracy. W celu odwiedzin chorych musiał pokonać odległość 2–5 mil. Wynajęty dom był ponadto za mały na potrzeby miejscowych katolików, bowiem w nabożeństwach uczestniczyło niejednokrotnie 800–1000 wiernych¹¹. Ks. Juskiewicz postanowił zatem przenieść jedną z kaplic z Królestwa Kongresowego i zwrócił się do ordynariusza warmińskiego z prośbą o pozwolenie. Biskup z pewnością wydał odpowiednią zgodę, skoro zdemontowano obiekt, a następnie wzniesiono go ponownie na nowym miejscu w Bartschkehmen. Drewniana kaplica miała 47 stóp długości, 26 stóp szerokości i 8 stóp wysokości. Przedstawiciele miejscowej wspólnoty katolickiej wyrazili wdzięczność władzom diecezjalnym za duszpasterza i jednocześnie wystąpili

⁶ AAWO, Bilderweitschen 2b; P. Romahn, *Die Diaspora der Diözese Ermland*, dz. cyt., s. 39.

⁷ A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1821–1945*, cz. 1, dz. cyt., s. 20, 36, 243.

⁸ P. Romahn, *Die Diaspora der Diözese Ermland*, dz. cyt., s. 39.

⁹ Tamże; por. AAWO, Bilderweitschen 2b; zob. także A. Kopiczko, *Rozwój Kościoła katolickiego...*, dz. cyt., s. 106.

¹⁰ P. Romahn, *Die Diaspora der Diözese Ermland*, dz. cyt., s. 39.

¹¹ Tamże.

z prośbą o przyznanie praw parafialnych. Niestety, w nocy 15/16 czerwca 1857 roku pożar strawił obiekt sakralny¹². Warto także wspomnieć, że dzięki pomocy Towarzystwa św. Wojciecha we Fromborku erygowano w Bartschkehmen katolicką szkołę. Liczba dzieci tej konfesji w wieku szkolnym miała wówczas wynosić 92. W 1854 roku przeniesiono tę placówkę oświatową do Bilderweitschen¹³. Jej likwidacja przez władze państwowe nastąpiła 1 kwietnia 1876 roku¹⁴.

Na prośbę katolików z Bartschkehmen biskup warmiński zezwolił na ponowne wybudowanie kaplicy, jednakże zastrzegł, że będzie ona jedynie filią. Poleciał równocześnie, aby duszpasterz zamieszkał w Bilderweitschen. W dniach, kiedy w Bartschkehmen przypadałyby nabożeństwa, miejscowych katolików zobowiązano do zapewnienia mu nieodpłatnego transportu¹⁵. Nie wiadomo jednak, czy zrealizowano te plany. Podczas poszukiwania odpowiedniej parceli pod budowę kościoła zdecydowano się na Bilderweitschen, chociaż w pobliżu znajdowały się Stołupiany, mające prawa miejskie. Liczba katolików w tym mieście wynosiła jednak 14, a w odległości jednej mili od niego – 965. W promieniu jednej mili od Bilderweitschen mieszkało natomiast 492 katolików, ale w dalszej odległości – aż 702¹⁶. Biskup warmiński Józef Ambroży Geritz powierzył opiekę pastoralną nad opisywaną kuracją ks. Augustowi Schwarkowi z Tylży, który otrzymał nominację na kuratusa w 1858 roku¹⁷.

Priorytetowym zadaniem stojącym przed duszpasterzem z Bilderweitschen była budowa własnej świątyni. Rok później, a zatem do czasu jego nominacji na administratora w Kłajpedzie, zdołano zebrać na ten cel ok. 4 tys. talarów. Jego następcą został ks. Heinrich Ludwig Stankewitz, który starał się o pozwolenie na budowę kościoła. Obawiano się, że negatywne relacje interkonfesyjne z ewangelikami zaprzepaszczą szansę na realizację inwestycji. Kuratus żalił się, że miejscowy luterański proboszcz ks. Johann Eduard Fuchs nakłonił okolicznych właścicieli ziemskich do wystosowania protestu przeciwko budowie katolickiej świątyni. Przyczyną niezadowolenia miało być zbyt bliskie usytuowanie przyszłej budowli, w której nabożeństwa zakłócałyby przebieg ewangelickiej liturgii. Ostatecznie w 1860 roku wzniesiono murowany kościół z czerwonej cegły, na planie prostokąta, nakryty dachem dwuspadowym, z wyodrębnionym prezbiterium zwieńczonym absydą, flankowaną niewielkimi pomieszczeniami

¹² Tamże, s. 39–40; por. AAWO, Bilderweitschen 2b; A. Kopiczko, *Rozwój Kościoła katolickiego...*, dz. cyt., s. 106.

¹³ Por. P. Romahn, *Die Diaspora der Diözese Ermland*, dz. cyt., s. 40.

¹⁴ Archiwum Zarządu Generalnego Stowarzyszenia św. Bonifacego w Paderborn (dalej: Arch. Paderborn), Teczka: Bilderweitschen, k. 23v; por. Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen (15 grudnia 1879).

¹⁵ P. Romahn, *Die Diaspora der Diözese Ermland*, dz. cyt., s. 40.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Tamże; A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1821–1945*, cz. 2, *Słownik*, Olsztyn 2003, s. 261.

na planie kwadratu (zakrystie). W 1895 roku podano jego wymiary: długość – 59 stóp, szerokość – 38 stóp oraz wysokość – 24 stopy. Absyda zaś liczyła 10 stóp długości i 17 stóp szerokości¹⁸. Poświęcenie miało miejsce w dziewiętnastą niedzielę po Zielonych Świątkach 1860 roku, a konsekracja 24 sierpnia 1862 roku. Nadano mu wezwanie Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny. Uroczystości konsekracyjnej przewodniczył biskup pomocniczy diecezji warmińskiej Antoni Frenzel¹⁹. Pod koniec lat dwudziestych XX wieku w kościele znajdowało się 36 ławek, a liczbę miejsc siedzących określano na 206²⁰.

W 1877 roku odnotowano, że dwa razy w roku sprawowano katolickie nabożeństwa w miejscowości Wisborienen, która znajdowała się 4 mile od Bilderweitschen. Wynajmowano w tym celu odpowiedni lokal. Koszty związane z posługą duszpasterza w tej miejscowości pokrywało Stowarzyszenie św. Bonifacego i Wojciecha we Fromborku, przekazując na ten cel 66 marek rocznie²¹.

W 1888 roku dziekan dekanatu litewskiego ks. Johann Zabermann sugerował przeniesienie kościoła z Bilderweitschen do Stołupian. Katolicy z Ejdkun mieliby możliwość dotarcia koleją do tego miasta w ciągu 10 minut. Warto dodać, że proboszcz kilka razy w roku sprawował nabożeństwa w języku niemieckim dla wojska stacjonującego w Stołupianach, w tamtejszej stołówce żołnierskiej. Brali w nich udział również miejscowi urzędnicy. Koszty rozbiórki dotychczasowej świątyni i wzniesienia jej na nowym miejscu nie byłyby zbyt wysokie. Zresztą już za czasów bpa Geritza magistrat w Stołupianach oferował nieodpłatnie działkę pod budowę obiektu sakralnego, jednak ordynariusz zdecydował, że kościół zostanie wzniesiony w Bilderweitschen²². W październiku 1889 roku liczba katolickich żołnierzy miała jednak zostać zredukowana z 15 do 5. Nie dysponowano informacjami dotyczącymi ewentualnego skoszarowania nowych. Podjęto zatem decyzję o porzuceniu planów przeniesienia kościoła z Bilderweitschen. Należy podkreślić, że w Stołupianach przebywało jedynie czterech katolików, którzy bez większych przeszkód mogli dotrzeć do Bilderweitschen, ponieważ w tym czasie budowano nową szosę. Na dodatek radca budowlany Reichel wyrażał opinię, że podczas dekonstrukcji dotychczasowej świątyni utracono by wiele materiału, a rekonstrukcja i koszty transportu rów-

¹⁸ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht vom Jahre 1895; por. AAWO, Bilderweitschen 2b; M. Jodkowski, *Budownictwo sakralne diecezji warmińskiej w latach 1821–1945*, Olsztyn 2011, s. 49.

¹⁹ P. Romahn, *Die Diaspora der Diözese Ermland*, dz. cyt., s. 40; „Ermländisches Kirchenblatt” 1937, nr 31, s. 407; A. Kopiczko, *Rozwój Kościoła katolickiego...*, dz. cyt., s. 106.

²⁰ AAWO, AB I Q 7, Bilderweitschen 1928.

²¹ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, k. 23.

²² AAWO, AB IV 26, Bericht über die im Jahre 1888 abgehalten Revision des Dekanats Litthauen. Szerzej na temat planów przeniesienia placówki duszpasterskiej do Stołupian za czasów bpa Geritza zob. AAWO, Bilderweitschen 2b.

nałyby się wzniesieniu nowego obiektu. Poza tym ośmiu gospodarzy ze Stołupian nie zagwarantowałyby transportu tego materiału²³.

Placówka duszpasterska w Bilderweitschen otrzymała pełne prawa parafialne 5 lutego 1896 roku. Decyzję tę zaaprobowały władze państwowe, o czym poinformowano pismem z 5 grudnia 1897 roku²⁴. Warto wspomnieć, że w przeszłości zabiegano o nie wielokrotnie. Ks. kuratus Carl Thiedmann zwracał się w tej sprawie do biskupa warmińskiego już 17 marca 1863 roku, prośbę ponowiono też 14 lutego 1865 roku²⁵. Biskup warmiński wydał dekret erygujący parafię misyjną w Bilderweitschen już 25 czerwca 1870 roku²⁶, jednak według przepisów prawa państwowego nadal nie miała ona pełni praw parafialnych. W 1926 roku podano informację, że na obszarze opisywanej parafii znajduje się ok. 660 miejscowości. Odległość do najdalej wysuniętego jej krańca wynosiła 6,5 mili²⁷.

W 1878 roku wymalowano absydę kościoła, wyremontowano wieżę oraz ufundowano nową puszkę na komunikanty²⁸. Rok później informowano, że mieszkanie duszpasterza oraz drewniane budynki gospodarcze znajdują się w opłakany stan techniczny. W podobny sposób opisywano dawny, drewniany budynek szkolny, który przed adaptacją na cele edukacyjne był zagrodą chłopską²⁹. W 1886 roku piorun uderzył w wieżę kościoła i uszkodził ją. Koszty reparacji zostały pokryte przez towarzystwo ubezpieczeń od ognia³⁰. W 1888 roku warunki lokalowe kuratusa nie uległy zmianie. Drewniana stajnia oraz stodoła wymagały prac naprawczych³¹. Na dodatek w kościele panowała wilgoć. W protokole powizytacyjnym sugerowano drenaż wokół jego fundamentów³². W tym okresie ks. Franz Neumann wybudował w Bilderweitschen nową plebanię³³. W 1895 roku znajdowała się ona w dobrym stanie³⁴. Najprawdopodobniej na przełomie XIX i XX wieku przeprowadzono remont dachu kościoła. Naprawy wymagał także szczyt zachodni dzwonnicy oraz dach łupkowy nad absy-

²³ AAWO, AB IV 26, Bericht über die im Jahre 1889 abgehalten Revision des Dekanats Litthauen.

²⁴ *Urkunde über die Erhebung der bisherigen Missionspfarre Bilderweitschen zu einer vollständigen katholischen Pfarrgemeinde*, „Pastoralblatt für die Diözese Ermland” 1898, nr 1, s. 3–5; por. Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht vom Jahre 1902; Missionsbericht 1932; A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1821–1945*, cz. 1, dz. cyt., s. 23; tenże, *Rozwój Kościoła katolickiego...*, dz. cyt., s. 106; P. Romahn, *Die Diaspora der Diözese Ermland*, dz. cyt., s. 40.

²⁵ AAWO, AB II A 12 (1865).

²⁶ *Urkunde über die Erhebung der bisherigen Missionspfarre Bilderweitschen...*, dz. cyt., s. 3.

²⁷ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht 1926.

²⁸ AAWO, AB IV 26 (Tilsit, den 27 X 1878).

²⁹ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen (15 grudnia 1879).

³⁰ AAWO, AB IV 26 (Tilsit, den 8 IX 1886).

³¹ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht v. J. 1888.

³² AAWO, AB IV 26, Bericht über die im Jahre 1889 abgehalten Revision des Dekanats Litthauen.

³³ P. Romahn, *Die Diaspora der Diözese Ermland*, dz. cyt., s. 40.

³⁴ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht vom Jahre 1895.

dą³⁵. Koszty tych prac szacowano jednak na ok. 800 marek, z czego 500 marek miała stanowić opłata za rusztowanie. W kasie kościelnej znajdowało się mało pieniędzy z uwagi na wytyczenie nowego cmentarza wraz z ogrodzeniem. Inwestycję planowano zatem przeprowadzić w 1903 roku³⁶, jednak nie zdołano jej zrealizować przynajmniej do 1904 roku³⁷. Przed I wojną światową dziekan dekanatu litewskiego sugerował wykonanie prac budowlanych w opisywanej parafii na dość dużą skalę. Nie wiadomo, czy chodziło o budowę kaplicy w Szylenach (Schillehnen), czy też o inną inwestycję. Jego projekt wzbudził jednak irytację proboszcza z Bilderweitschen, ks. Josepha Nadolnego. W liście z 26 sierpnia 1913 roku adresowanym do Kurii Biskupiej we Fromborku duszpasterz skoncentrował się na domniemanym przekroczeniu kompetencji przez dziekana³⁸.

W czasie I wojny światowej, wskutek walk, które dwukrotnie przetoczyły się przez Bilderweitschen (w sierpniu i listopadzie 1914 roku), uszkodzeniu uległy kościół, plebania i budynki gospodarcze. Bezpowrotnie utracono także dokumentację parafialną³⁹. Podczas plądrowania wsi przez rosyjskich żołnierzy niemal cały inwentarz proboszcza został zrabowany. Zarekwirowano jedyną jego krowę, trzy świnie, prawie wszystkie kury, a konia zastrzelono. Zabrano trzy wozy, 10 korców owsa, a także niewymłócony owies i siano. Całkowicie splądrowano jadalnię i piwnicę; bieliznę i ubrania załadowano na wozy i wywieziono. Proboszcz w tym czasie ratował się ucieczką do Tylży⁴⁰. Po bitwie nad jeziorami mazurskimi (1914) powrócił wraz z częścią parafian do Bilderweitschen, jednak po kilku tygodniach ponowne zagrożenie zmusiło mieszkańców do ucieczki. Sporo członków wspólnoty katolickiej znalazło wówczas schronienie w Braniewie. Proboszcz natomiast opuścił swoją parafię dopiero po komunikacie dowódcy wojsk niemieckich nakazującym ewakuację miejscowości. Przez trzy poprzedzające dni duszpasterz nie zdejmował ubrania, bowiem wcześniej podczas jego krótkiej nieobecności na plebanii ukradziono mu zimową kurtkę i futro. Zaopatrzony wyłącznie w niezbędne rzeczy udał się wraz z pozostałymi

³⁵ AAWO, AB IV 26, Bericht über die Visitation im Dekanate Litthauen im Jahre 1901.

³⁶ AAWO, AB IV 26, List Otto Hinzmann do Kurii Biskupiej we Fromborku (Bilderweitschen, den 12 VIII 1902).

³⁷ Por. AAWO, AB IV 26, Bericht über die Visitation des Dekanats Litthauen im Jahre 1903; Die Visitation im Dekanate Lithauen im Jahre 1904.

³⁸ AAWO, AB II A 16 (1913), Pismo ks. Josepha Nadolnego do Kurii Biskupiej we Fromborku (Bilderweitschen, den 26 VIII 1913) i odpowiedź (Frauenburg, 4 IX 1913); M. Jodkowski, *Budownictwo sakralne diecezji warmińskiej...*, dz. cyt., s. 159–160.

³⁹ AAWO, AB 279, Visitationsbericht über das Dekanat Litauen im Jahre 1916; Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht 1916; *Kriegssturm um Ermlands Kirchen. Erinnerungen an die Augusttage 1914*, „Ermländisches Kirchenblatt” 1939, nr 32, s. 427; zob. także AAWO, AB 279 (Memel, 28 grudnia 1914).

⁴⁰ *Aus der Russenzeit in Ostpreussen*, „Bonifatiusblatt” 1915, nr 7, s. 210.

członkami parafii w Dzień Zaduszny do Tylży. Warto wspomnieć, że wieś Bilderweitschen została niemal całkowicie zniszczona⁴¹.

W latach 1916–1918 odbudowano plebanię oraz naprawiono uszkodzenia kościoła parafialnego. W 1921 roku w kościele nie zainstalowano jeszcze organów. Trzy lata później zgłaszano potrzebę przeprowadzenia prac malarskich przy świątyni; ponadto brakowało dzwonów, drogi krzyżowej, świeczników oraz innych utensyliów, jak żyrandole, lampy ścienne, latarnie procesyjne oraz lavabo⁴². W 1925 roku na rzecz kościoła w Bilderweitschen zostały przekazane za pośrednictwem Stowarzyszenia św. Bonifacego w Paderborn stacje drogi krzyżowej⁴³. Trudnym doświadczeniem dla opisywanej parafii był pożar, który 21 grudnia 1927 roku strawił budynki gospodarcze użytkowane przez proboszcza (stodoła i stajnia). Odbudowa pochłonęła oszczędności gromadzone zarówno w kasie kościelnej, jak i prywatne fundusze duszpasterza⁴⁴.

W 1928 roku zgłaszano konieczność remontu dzwonnicy. Ostatecznie rusztowanie wzniesiono dopiero w 1932 roku. Stwierdzono wówczas znaczne ubytki świątyni: niemal całkowicie skruszał hełm wieży oraz mur na wysokość metra. Uszkodzenia były widoczne także na dachu obiektu. Kosztorys planowanych remontów opiewał na 800 marek. Ponadto sygnalizowano potrzebę przeprowadzenia prac malarskich we wnętrzu kościoła. Fundusze, które zgromadzono na ten cel, straciły wartość wskutek wcześniejszej inflacji. Koszty malarskie szacowano na 5 tys. marek⁴⁵. Zimą 1932/1933 za pośrednictwem Stowarzyszenia św. Bonifacego w Paderborn przekazano na remont dzwonnicy w Bilderweitschen 600 marek⁴⁶. Prace malarskie zaś przeprowadzono prawdopodobnie w 1938 roku⁴⁷.

W 1939 roku proboszcz z Bilderweitschen zgłaszał potrzebę budowy garażu przeznaczanego na samochód, bowiem dotychczas stał on zaparkowany w drewnianej szopie. Zgodnie z wytycznymi policji taki obiekt miał być odpowiednio zaprojektowany, z zachowaniem przepisów bezpieczeństwa (m.in. przepisy przeciwpożarowe). Adaptacja stajni na ten cel kosztowałaby 429,87 marek. Poza tym noszono się z zamiarem budowy nowej toalety. Warunki sanitarne dotychczasowej pozostawiały wiele do życzenia. Nowy ustęp planowano wznieść przy tylnej ścianie stajni. Proboszcz, kierując prośbę o zapomogę do diecezjalnego komitetu Stowarzyszenia św. Bonifacego i Wojciecha we Fromborku, nadmienił ponadto, że zainstalowanie kanalizacji na plebanii, co w przy-

⁴¹ Tamże, s. 210–211.

⁴² AAWO, AB 279, Visitationsbericht 1921; Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen (30 maja 1924).

⁴³ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen (10 października 1925).

⁴⁴ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen (20 kwietnia 1929).

⁴⁵ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen (17 września 1932).

⁴⁶ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen (26 listopada 1932); (9 marca 1933).

⁴⁷ Por. „Ermländisches Kirchenblatt” 1937, nr 31, s. 407.

szłości mogło być wzięte pod uwagę, nie negowało zasadności funkcjonowania zewnętrznego ustępu, ponieważ korzystali z niego uczestnicy kościelnych nabożeństw. Inwestycja opiewała na 897,48 marek. Nie dysponowano wówczas oszczędnościami w kasie kościelnej, ponieważ nie spłacono jeszcze długu za wymalowanie i elektryfikację kościoła. Latem 1939 roku komitet diecezjalny fromborskiego Stowarzyszenia przekazał na ten cel 300 marek, zaś zarząd generalny w Paderborn – 400 marek⁴⁸. Prawdopodobnie po raz ostatni zapomogę z tej organizacji na rzecz parafii w Bilderweitschen ofiarowano w 1942 roku. 1500 marek przeznaczono wówczas na spłatę zadłużenia parafii⁴⁹.

W XIX i pierwszej połowie XX wieku w Bartschkehmen i Bilderweitschen pracowali następujący duszpasterze, pełniący urząd kuratusa, komendariusza bądź proboszcza: Joseph Juszkiewicz (od 1852), August Schwark (od 1858), Heinrich Ludwig Stankiewitz (od 1858), Carl Thiedmann (od 1862), Franz Schulz (od 1869), Franz Neumann (od 1889), Otto Hinzmann (od 1896), Joseph Nadolny (od 1911), Bruno Weski (od 1922), Leo Olszewski (od 1936) i Alois Steinki (od 1938)⁵⁰.

1.1. Szyleny

W 1910 roku na łamach „Adalbertusblatt” podano informację, że w Szylenach (Schillehnen) i okolicy mieszka ok. 500 katolików. Opiekę pastoralną nad nimi sprawowali duszpasterze z Bilderweitschen i Riedelsbergu, którzy dwa razy w roku celebrowali w Szylenach nabożeństwa. Częstsze przyjazdy katolickich księży utrudniały warunki lokalowe (właściciele domu, w którym sprawowano liturgię, używali go wyłącznie dwa razy w roku) oraz odległości do pozostałych placówek duszpasterskich (ok. 30 km od Bilderweitschen i ok. 40 km od Riedelsbergu). Od 1911 roku zaczęto dojeżdżać do tej miejscowości koleją. Sporadyczna możliwość uczestnictwa w życiu sakramentalnym przekładała się jednak na obojętność religijną miejscowej ludności. Zawieranie małżeństw mieszanych czy też formacja religijna dzieci we wspólnotach ewangelickich nie należały do rzadkości. Postanowiono zatem wybudować w Szylenach kaplicę⁵¹. Na pozwolenie władz państwowych czekano dziewięć miesięcy⁵². Prośby o wsparcie materialne inwestycji umieszczano m.in. w prasie⁵³. Ostatecznie

⁴⁸ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen (12 maja 1939).

⁴⁹ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen (13 stycznia 1942).

⁵⁰ A. Kopiczko, *Katalog duchowieństwa katolickiego w diecezji warmińskiej (do 1945 roku)*, Olsztyn 2003, s. 10.

⁵¹ AAWO, AB 279, Bericht über die Visitation des Dekanats Litauen durch den Dekan Januskowski im Jahre 1911; O. Hinzmann, *Herzliche Bitte um milde Gaben zum Bau einer Kirche in Schillehnen*, „Adalbertusblatt” 1910, nr 49, s. 195–196; zob. także J. Nadolny, *Schillehnen*, „Adalbertusblatt” 1913, nr 7, s. 28; *Nadolny – ein Diasporapfarrer*, „Ermländisches Kirchenblatt”, 1938, nr 34, s. 485.

⁵² J. Nadolny, *Schillehnen*, dz. cyt., s. 164.

⁵³ Zob. „Gazeta Olsztyńska” z 22 kwietnia 1911; 20 kwietnia 1912; M. Jodkowski, *Budownictwo sakralne*

zainicjowano jej budowę przed rozpoczęciem I wojny światowej. Po wylaniu fundamentów, z powodu braku funduszy oraz toczących się walk przerwano inwestycję. Na dodatek robotnicy zatrudnieni przy pracach budowlanych zostali powołani do służby wojskowej. Wyzwolenie terenów nadgranicznych spod okupacji rosyjskiej nastąpiło dopiero latem 1915 roku. Wznowienie budowy nie było jednak możliwe z przyczyn materialnych. Ponadto firma realizująca inwestycję została rozwiązana na początku 1916 roku. Poszukiwania kolejnej przeciagnęły się do jesieni tegoż roku, a żądania finansowe nowego przedsiębiorcy okazały się dość wygórowane. Warto wspomnieć, że w 1916 roku w Szylenach i okolicach miało mieszkać ok. 900 katolików. Brakowało wówczas na dalsze etapy inwestycji ok. 24 tys. marek⁵⁴. Zarząd Generalny Stowarzyszenia św. Bonifacego w Paderborn przekazał na ten cel 5 czerwca 1916 roku i 24 lipca 1918 roku po 1 tys. marek⁵⁵. W październiku 1917 roku prac budowlanych nadal jednak nie kontynuowano⁵⁶. Ostatecznie w 1919 roku zakończono budowę kaplicy, którą poświęcono św. Michałowi Archaniołowi. Znajdowało się w niej 100 miejsc siedzących i 200 stojących. Z kaplicą zespolono także mieszkanie dla przyszłego duszpasterza. Składało się ono z ośmiu pomieszczeń. Z powodu niewystarczającego uposażenia nie można było nominować samodzielnego duszpasterza, dlatego podzielono je na trzy części, jeden pokój rezerwując dla proboszcza z Bilderweitschen. W 1924 roku brakowało jeszcze stajni, stodoły, ogrodu, zaś w kaplicy – drogi krzyżowej, świeczników, wiecznej lampki, fisharmonii, wyposażenia zakrystii, lavabo oraz dzwonu. Nie przeprowadzono w niej do tego czasu prac malarskich. W comiesięcznych nabożeństwach uczestniczyło przeciętnie 120 wiernych; do komunii św. przystępowało 40–45 osób. Na zakończenie 1923 roku stan kasy kościelnej wynosił 27 marek⁵⁷. W maju 1930 roku zamieszkał w tej miejscowości ks. kuratus Alois Schmauch, któremu powierzono opiekę pastoralną nad katolikami w powiecie piłkalskim⁵⁸.

1.2. Stołupiany

Do wybuchu I wojny światowej katolicy ze Stołupian mieli możliwość uczestniczenia w comiesięcznych nabożeństwach sprawowanych dla wojska w kaplicy miejscowego garnizonu. Po zakończeniu działań militarnych proboszcz z Bil-

diecezji warmińskiej..., dz. cyt., s. 277.

⁵⁴ AAWO, AB 279, Visitationsbericht über das Dekanat Litauen im Jahre 1916; Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht 1916 (6 maja 1916); (23 czerwca 1918); zob. także *Schillehnen (Diözese Ermland)*, „Bonifatiusblatt” 1912, nr 3, s. 41–42.

⁵⁵ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen (6 maja 1916); (23 czerwca 1918).

⁵⁶ AAWO, AB 279, Visitationsbericht 1917 (Memel, 10 października 1917).

⁵⁷ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen (30 maja 1924); Arch. Paderborn, Teczka: Schillehnen (2 maja 1929); zob. także „Ermländisches Kirchenblatt” 1936, nr 39, s. 635.

⁵⁸ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen (17 września 1932).

derweitschen ponownie rozpoczął celebrowanie Mszy św. dla żołnierzy. Ich uczestnictwo w liturgii nie było jednak zadowalające, wzrastała natomiast liczba wiernych spośród ludności cywilnej, którzy brali udział w nabożeństwach. Od 1 kwietnia 1920 roku uniemożliwiono wspólnocie katolickiej korzystanie z dotychczasowego pomieszczenia przeznaczonego na cele kultu. Wskutek interwencji jednego z radnych Stołupian udostępniono jej jedną z sal miejscowej szkoły. Po pierwszym nabożeństwie niezadowolenie okolicznej ludności było na tyle dotkliwe, że postanowiono urządzić własną kaplicę. Po dość długich poszukiwaniach zdecydowano się na adaptację magazynu w dawnym browarze. Przeprowadzono prace remontowo-budowlane o dość dużym zakresie. Przebudowa pomieszczenia musiała się opłacać, chociaż wydzierżawiono je jedynie na 20 lat. Miejscowa wspólnota zgromadziła na ten cel ok. 6 tys. marek, na kolejnych 5 tys. marek zaciągnięto kredyt. W 1921 roku proboszcz z Bilderweitschen zwracał się z prośbą do Zarządu Generalnego Stowarzyszenia św. Bonifacego w Paderborn o pomoc w niwelowaniu zadłużenia. W marcu tegoż roku otrzymano z tego źródła 1 tys. marek⁵⁹.

Do umowy dotyczącej dzierżawy pomieszczenia adoptowanego na cele kultu dołączono jednak aneks, w którym zagwarantowano dotychczasowemu właścicielowi możliwość jej wypowiedzenia. Wydzierżawiający skorzystał z niej i zażądał eksmisji wspólnoty katolickiej. Po wielomiesięcznym procesie, który mógł zakończyć się na jej niekorzyść, zobowiązano się do 1 września 1924 roku opuścić pomieszczenie. Właściciela obiektu obarczono jednak kosztami procesu oraz zobligowano do przekazania katolikom 2 tys. marek, najprawdopodobniej w ramach rekompensaty. Ta suma miała stanowić kapitał budowy nowej, własnej kaplicy. Wynajem lokalu bądź sali szkolnej wobec rozwijającego się w tym mieście duszpasterstwa nie był właściwym rozwiązaniem. Biskup warmiński 17 maja 1924 roku zaaprobował ideę budowy obiektu sakralnego. Zakup działki pod przyszłą świątynię oraz prace budowlane szacowano na ok. 15 tys. marek. Warto nadmienić, że w 1924 roku na Mszach św. celebrowanych w tym mieście dwa razy w miesiącu brało udział przeciętnie 75 wiernych; siedem osób przystępowało do komunii św.⁶⁰

Kaplicę pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Stołupianach wzniesiono w latach 1928–1929. Jej poświęcenie miało miejsce w 1929 roku. Wydatki związane z inwestycją wynosiły 10 tys. marek za parcelę oraz 68 tys. marek za wybudowanie obiektu sakralnego⁶¹. Tego samego roku Zarząd Generalny Sto-

⁵⁹ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen (8 marca 1921); zob. także *Nadolny – ein Diasporapfarrer*, dz. cyt., s. 485.

⁶⁰ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen (30 maja 1924); Arch. Paderborn, Teczka: Stallupönen, An die Bonifatius-Druckerei Paderborn.

⁶¹ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen (17 września 1932); Bittgesuch der Kath. Pfarrgemeinde Bilderweitschen um Tilgung der Restschuld bei der Herz-Jesu-Kapelle Stallupönen O/Pr. März

warzyszenia św. Bonifacego w Paderborn przekazał na rzecz pokrycia długu wspólnoty katolickiej w Stołupianach 1600 marek⁶². Kilkaset marek ofiarował komitet diecezjalny Stowarzyszenia św. Bonifacego i Wojciecha we Fromborku. W 1932 roku do spłaty pozostawała jeszcze pożyczka zaciągnięta w „Erm-ländische Zeitung”, bezprocentowa, o wartości 4 tys. marek, oraz uzyskana od władz miejskich Stołupian, oprocentowana na 2%, opiewająca na 1001,29 marek⁶³. Z zapomogi otrzymanej ponownie z Zarządu Generalnego Stowarzyszenia św. Bonifacego w Paderborn 800 marek przekazano na dalszą redukcję zadłużenia. Również władze państwowe w styczniu 1933 roku ofiarowały na ten cel zapomogę o wartości 1200 marek. Dług z powodu budowy opisywanej kaplicy wynosił w marcu 1933 roku jedynie 3 tys. marek. Zimą 1933/1934 roku zarząd generalny wspomnianego stowarzyszenia przyznał parafii w Bilderweitschen dodatkowe 1700 marek na spłatę zobowiązań finansowych⁶⁴. Następny 1 tys. marek przekazano z tego źródła w 1939 roku⁶⁵.

2. Ludność katolicka

W 1877 roku odnotowano w Bilderweitschen 56 katolików⁶⁶. Liczba rodzin katolickich na obszarze kuracji wynosiła 32⁶⁷. W 1879 roku na jej terenie mieszkało 868 katolików (w tym w Bilderweitschen – 54). Żyli oni w rozproszeniu, w 88 miejscowościach. Odnotowano 28 katolickich rodzin oraz 74 dzieci w wieku szkolnym. Największa liczba rodzin tej konfesji, żyjących w skupisku, wynosiła 5. Katolicy trudnili się pracą w gospodarstwach rolnych jako gospodarze bądź wyrobnicy. Warto nadmienić, że całkowita liczba ludności w miejscowości Bilderweitschen wynosiła wówczas 348. Od czasu ustanowienia opisywanej kuracji zmalała liczba małżeństw mieszanych oraz apostatów. 20–30 lat przed jej erygowaniem wiarę katolicką porzuciło jedynie 40–50 osób. Ten pozytywny bilans wynikał z uczestnictwa miejscowych katolików w życiu religijnym w parafiach poza granicami Królestwa Prus⁶⁸.

Już w tzw. sprawozdaniu misyjnym z 1879 roku informowano, że nabożeństwa katolickie są sprawowane dwa razy w roku w oddalonych 4 mile od Bilderweitschen Szylenach. W tej okolicy ludność posługiwała się przeważnie

1933; por. „Ermländisches Kirchenblatt” 1937, nr 51, s. 692.

⁶² Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen (3 grudnia 1929).

⁶³ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen (17 września 1932).

⁶⁴ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Bittgesuch der Kath. Pfarrgemeinde Bilderweitschen um Tilgung der Restschuld bei der Herz-Jesu-Kapelle Stallupönen O/Pr. März 1933.

⁶⁵ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen (26 maja 1939).

⁶⁶ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, k. 24.

⁶⁷ Tamże.

⁶⁸ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen (15 grudnia 1879).

językiem litewskim. Od dłuższego czasu obserwowano również migrację z Rosji w rejony Szylen wielu młodych, litewskojęzycznych ludzi chcących uniknąć poboru do służby wojskowej. Według spisu wiernych przyjmujących komunie św., odnotowano na tym obszarze 36 małżeństw mieszanych wyznaniowo oraz 6 katolickich. Do spowiedzi wielkanocnej przystąpiło 252 wiernych. Należy przypuszczać, że miejscowi katolicy reprezentowali uboższą część społeczeństwa; najmowali się przeważnie do pracy w gospodarstwach rolnych⁶⁹.

Niespełna milę dzieliło Bilderweitschen od Ejdkun, które należały do dość ważnych nadgranicznych miejscowości w Prusach Wschodnich ze względu na dużą przepustowość stacji kolejowej. W 1879 roku odnotowano w niej 16 dzieci katolickich w wieku szkolnym, wywodzących się przeważnie z rodzin urzędników zatrudnionych na kolei. Miejskowa szkoła publiczna miała cztery klasy. Niestety, spośród pracujących w niej nauczycieli żaden nie był katolikiem. Duszpasterz z Bilderweitschen zgłaszał postulat, aby w Ejdkunach wprowadzić katolickie nabożeństwa oraz zatrudnić w tamtejszej placówce oświatowej katolickiego nauczyciela⁷⁰.

W 1883 roku opisywana kuracja liczyła 651 katolików (z czego 55 w Bilderweitschen). Katolickich rodzin mieszkających na stałe było 26. Kolejnego roku liczba mieszkańców Bilderweitschen wynosiła 348. Zgłoszono w tym czasie 55 katolickich dzieci w wieku szkolnym (w tym 6 z Bilderweitschen). Wszyscy uczestniczyli w zajęciach protestanckich szkół⁷¹. Wskutek deportacji ludności, która nie mogła wylegitymować się obywatelstwem pruskim, w 1885 roku wydalono z obszaru kuracji do zaboru rosyjskiego ponad 200 osób (w tym ponad 60 rodzin)⁷². W 1888 roku liczba mieszkańców na obszarze kuracji wynosiła 41 461 (z czego 293 w Bilderweitschen). Do opisywanej wspólnoty katolickiej należały 534 osoby (w tym 54 z Bilderweitschen). Odnotowano 27 katolickich rodzin mieszkających na stałe na terenie kuracji. Do protestanckich szkół uczęszczało 46 katolickich dzieci (w tym 18 z Bilderweitschen)⁷³.

W 1895 roku na obszarze kuracji mieszkało ok. 906 katolików (z czego 56 w Bilderweitschen). Katolickich dzieci objętych obowiązkiem nauczania było wówczas 62 (w tym 8 z Bilderweitschen). W tym czasie nadal sprawowano dwa razy do roku nabożeństwa w Szylenach. Liczbę katolików z tych terenów kuratus szacował na ok. 300⁷⁴. W 1902 roku na terenie parafii Bilderweitschen mieszkało 83 859 osób różnych wyznań i religii (w tym 274 w Bilderweitschen).

⁶⁹ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen (15 grudnia 1879).

⁷⁰ Tamże. W 1932 roku mieszkało w Ejdkunach 225 katolików; zob. Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht 1932.

⁷¹ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, k. 25.

⁷² Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht v. J. 1888.

⁷³ Tamże.

⁷⁴ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht vom Jahre 1895.

schen). Liczba katolików wynosiła 979 (w tym 56 w Bilerweitschen). Katolickich dzieci w wieku szkolnym odnotowano 80 (z czego 14 w Bilderweitschen). Miejscowy duszpasterz uważał, że ok. 20 z nich nie uczestniczyło w katolickich lekcjach religii⁷⁵. W 1916 roku parafia liczyła ok. 1500 wiernych (z czego 24 w Bilderweitschen). Zgłoszono wówczas 6 dzieci z Bilderweitschen w wieku szkolnym⁷⁶. Z kolei w 1923 roku liczba parafian wzrosła do ok. 1800. Niekatolików było w tym czasie ok. 85 tys.⁷⁷. W 1924 roku ks. proboszcz Bruno Weski udzielał lekcji religii następującej liczbie uczniów: w Bilderweitschen – 7 (cztery razy w tygodniu), w Ejdkunach – 24 (raz w tygodniu; latem dojeżdżał rowerem, a zimą przemierzał drogę pieszo), w Stołupianach – 19 (latem dwa razy w tygodniu, zimą zaś dwa razy w miesiącu) oraz w Bartschkehmen – 9 (latem raz w tygodniu, natomiast zimą raz w miesiącu). Z katechezy mogły korzystać również dzieci w Szylenach i Piłkałach, przy okazji comiesięcznego nabożeństwa⁷⁸. W 1926 roku na terenie parafii mieszkało na stałe ok. 1 tys. katolików, pobyt czasowy deklarowało ok. 300⁷⁹. W 1929 roku szacowana przez proboszcza liczba katolików mieszkających na stałe w parafii wynosiła nadal ok. 1 tys., a robotników sezonowych – ok. 2 tys. Byli to Litwini⁸⁰. Po trzech latach do opisywanej parafii należało ok. 640 katolików (z czego 40 w Bilderweitschen). Około 180 osób tej konfesji przebywało w niej tymczasowo. Do niekatolickich szkół uczęszczało w tym czasie 153 katolików (w tym 18 z Bilderweitschen). Około 70 dzieci nie brało udziału w katolickiej katechezie. Na uczelniach wyższych kształciło się 6 parafian⁸¹.

W połowie lat trzydziestych XX wieku w parafii Bilderweitschen mieszkało ok. 700 katolików (z czego 50 w Bilderweitschen). Na terenie parafii przebywało ponadto ok. 121 katolików w ramach obowiązkowych obozów pracy, które kultywowano w hitlerowskich Niemczech. Kolejnych 140 katolików skierowano do pomocy w majątkach rolnych. Akcja ta obejmowała również osoby niepełnoletnie. W opisywanej parafii przebywało wówczas 20 dzieci. Troje parafian studiowało w uczelniach wyższych⁸². Rok przed wybuchem II wojny światowej liczba katolików w Bilderweitschen wynosiła 45, a w pozostałych miejscowo-

⁷⁵ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht vom Jahre 1902.

⁷⁶ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht 1916.

⁷⁷ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht 1923.

⁷⁸ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen (30 maja 1924). Dzieci przygotowujące się do przyjęcia I Komunii św., które mieszkały do 12 km od kościoła parafialnego, uczestniczyły w cotygodniowej katechezie w Bilderweitschen; dzieci spoza tego obszaru brały udział w pięcio–sześciotygodniowym turnusie, mieszkając w domu parafialnym; zob. Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen (30 maja 1924).

⁷⁹ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht 1926.

⁸⁰ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht 1929.

⁸¹ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht 1932.

⁸² Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht 1935.

ściach parafii łącznie ok. 900 (w tym 180 w Ejdkunach). Tymczasowo na jej terenie przebywało 50 osób tej konfesji. Do protestanckiej szkoły w Bilderweitschen uczęszczało 24 katolickich uczniów, zaś poza tą miejscowością – 73 parafian. 15 dzieci nie zostało objętych katolicką katechezą. W uczelniach wyższych kształciło się siedem osób należących do opisywanej parafii⁸³.

3. Życie religijne

24 czerwca 1857 roku sakramentu bierzmowania udzielał w Bartschkehmen bp Antoni Frenzel⁸⁴. W 1870 roku do komunii św. wielkanocnej przystąpiło 408 wiernych⁸⁵. W 1876 roku zgłoszono 26 chrztów, 6 ślubów oraz 9 pogrzebów. Komunię św. przyjęło 2010 katolików, a w okresie wielkanocnym – 465. W Mszach św. niedzielnych uczestniczyło ok. 240 wiernych⁸⁶.

W 1878 roku ochrzczono 27 osób, pobłogosławiono 9 związków małżeńskich oraz pochowano 10 zmarłych. Rok później udzielono 2300 komunii św., a w okresie wielkanocnym – 676. Na niedzielne Msze św. przychodziło ok. 200 wiernych⁸⁷. W 1882 roku wizytował kurację w Bilderweitschen oraz udzielił sakramentu bierzmowania biskup warmiński Filip Krementz⁸⁸. W 1883 roku odnotowano 25 chrztów, 5 ślubów i 7 pogrzebów. Rozdano ok. 2 tys. komunii św., a w okresie wielkanocnym – 595. W niedzielnych Mszach św. brało udział 200–300 wiernych⁸⁹. Cztery lata później liczba chrztów wynosiła 12, ślubów – 5, pogrzebów – 10. Przewidywano, że zostanie udzielonych ok. 1800 komunii św. W okresie wielkanocnym do tego sakramentu przystąpiło 411 osób. Na niedzielnych Mszach św. gromadziło się ok. 200 wiernych⁹⁰.

W 1894 roku ochrzczono 21 osób, asystowano przy zawarciu 4 związków małżeńskich oraz pochowano 17 zmarłych. Do komunii św. przystąpiło 1180 osób, a w okresie wielkanocnym – 520. Na niedzielne Msze św. przychodziło ok. 150 wiernych⁹¹. W 1901 roku odnotowano 25 chrztów, 5 ślubów i 15 pogrzebów. Komunię św. przyjęło 1988 osób, a w okresie wielkanocnym – 570. W niedzielnych Mszach św. uczestniczyło ok. 200 wiernych. W ciągu trzech poprzedzających lat stwierdzono trzy konwersje na katolicyzm. Cztery oso-

⁸³ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht 1938.

⁸⁴ AAWO, Bilderweitschen 2b.

⁸⁵ A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1821–1945*, cz. 1, dz. cyt., s. 244.

⁸⁶ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, k. 24.

⁸⁷ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen (15 grudnia 1879).

⁸⁸ A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1821–1945*, cz. 1, dz. cyt., s. 243–244.

⁸⁹ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, k. 25.

⁹⁰ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht v. J. 1888.

⁹¹ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht vom Jahre 1895.

by zadeklarowały w tym czasie apostazję⁹². Wizytacja biskupia parafii połączone z udzieleniem sakramentu bierzmowania przez bpa Andrzeja Thiela miała miejsce w dniach 9–10 lipca 1902 roku⁹³. W 1907 roku do komunii św. wielkanocnej w Bilderweitschen przystąpiło 575 osób⁹⁴.

W 1920 roku ochrzczono 47 dzieci (w tym 5 z rodzin mieszanych wyznaniowo oraz 8 panieńskich), w 1921 – 52 (w tym 6 z rodzin mieszanych oraz 14 panieńskich), zaś w 1922 roku – 48 (w tym 7 z rodzin mieszanych oraz 11 panieńskich). W 1920 pobłogosławiono 12 związków małżeńskich (w tym 3 mieszane wyznaniowo – jedno z katolickim narzeczonym i dwa z katolicką narzeczoną), w 1921 roku – 14 (w tym 5 mieszanych – jedno z katolickim narzeczonym i cztery z katolicką narzeczoną), natomiast w 1922 roku – 10 (w tym jedno małżeństwo mieszane, z katolickim narzeczonym). Do komunii św. wielkanocnej przystąpiło w 1920 roku 590 wiernych, w 1921 roku – 651, zaś w 1922 roku – 533⁹⁵. W 1921 roku proboszcz z Bilderweitschen odprawiał raz w miesiącu nabożeństwa w Szylenach oraz dwa razy w miesiącu w Stołupianach⁹⁶.

W 1929 roku w Bilderweitschen sprawowano Msze św. w każdą niedzielę i święto (poza pierwszą niedzielą miesiąca). Na ogół celebrowano wówczas sumę. W niewykończonej kaplicy w Stołupianach nabożeństwa katolickie miały miejsce dwa razy w miesiącu, zapewne w niedzielę, o godzinie 8.00. W kaplicy w Szylenach Msze św. odbywały się raz w miesiącu (tego dnia nie odprawiano

⁹² Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht vom Jahre 1902.

⁹³ Zob. „Gazeta Olsztyńska” z 8 lipca 1902. Ze względu na podniosły charakter tej uroczystości warto przybliżyć jej przebieg. Na przyjazd biskupa przygotowywano się przez kilka tygodni. W Ejdkunach przyozdobiono flagami ulicę prowadzącą do Bilderweitschen. Bramy powitalne ustawiono w Ejdkunach, na granicy polnej Bilderweitschen, w samej wsi oraz przy kościele. Biskup przyjechał popołudniowym pociągiem w środę 9 lipca 1902 roku, z Gąbina do Ejdkun. Na dworcu został powitany przez ks. Franza Skowronskiego, proboszcza w Szyłgalach, Zarząd Kościelny oraz znaczną liczbę katolików z zaboru rosyjskiego. Po kwadransie spędzonym na dworcu przygotowano kolumnę pojazdów. Otwierała ją grupa jeźdźców na koniach, następnie ustawiono przygotowany dla biskupa luksusowy powóz, do którego zaprzęgnięto cztery konie. Na końcu kawalkady wyznaczono miejsca rzędowi wozów. Przy kościele biskup został powitany przez ks. proboszcza Ottona Hinzmana, a następnie uroczystie wprowadzono do świątyni, gdzie odniósł się do celu swojej wizyty. Potem odprawiono procesję za zmarłych, a następnie przeprowadzono wizytację. Następnego dnia, o godzinie 8.00, biskup sprawował cichą Mszę św. Ks. proboszcz Hinzmann wygłosił uroczystą homilię w języku litewskim, po czym celebrowano sumę. Po Mszy św. 201 katolików w wieku 9–59 lat (sic!) przyjęło sakrament bierzmowania. W mowie skierowanej do nich biskup apelował, aby być wiernym w pielęgnowaniu praktyk religijnych i stałym w wyznawaniu wiary. Udział wiernych w tej uroczystości był znaczny. Około 350 osób przystąpiło do komunii św. W piątek, 11 lipca 1902 roku, po Mszy św. ordynariusz sprawdził umiejętności dzieci, które licznie przybyły do kościoła. O godzinie 11.45 w kolumnie pojazdów opuścił Bilderweitschen. Na stacji w Stołupianach ks. Hinzmann podziękował biskupowi za wizytę; zob. „Ermländische Zeitung” 1902, nr 161 z 16 lipca.

⁹⁴ A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1821–1945*, cz. 1, dz. cyt., s. 244, przyp. 181.

⁹⁵ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht 1923.

⁹⁶ AAWO, AB 279, Visitationsbericht 1921.

Mszy św. w Bilderweitschen)⁹⁷. W 1932 roku niedzielne Msze św. celebrowano w Bilderweitschen o godzinie 10.00 (na ogół suma), zaś w ciągu tygodnia o godzinie 6.15 (latem) lub 7.00 (zimą). W kaplicy pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Stołupianach Msze św. sprawowano przeważnie co dwa tygodnie, o godzinie 8.00. Miejscowa ludność miała także okazję uczestniczyć od czasu do czasu w celebracji sumy o godzinie 10.15⁹⁸. W połowie lat trzydziestych XX wieku Msze św. niedzielne odprawiano w Bilderweitschen przeważnie o godzinie 10.00. Niedzielne i świąteczne nabożeństwa celebrowano dwa–trzy razy w ciągu miesiąca w Stołupinach – o 8.00 lub 10.00. Oprócz tego wierni mieli możliwość uczestniczyć w tym mieście w liturgii eucharystycznej w dni powszednie – przeważnie w piątki o godzinie 7.00. Do Ejdkun duszpasterz dojeżdżał zimą co sześć tygodni, sprawując Msze św. w miejscowej auli szkolnej o godzinie 8.00. Na terenie parafii katolickie nabożeństwa odbywały się ponadto w ramach tzw. Wędrującego Kościoła (Wandernde Kirche)⁹⁹. W latach trzydziestych XX wieku organizowano także pielgrzymki autobusowe do Świętej Lipki¹⁰⁰. Rok przed wybuchem II wojny światowej w Bilderweitschen i Stołupianach Msze św. niedzielne odprawiano na zmianę – o godzinie 8.00 lub 10.00. W Stołupianach przypadały one co dwa tygodnie¹⁰¹.

4. Finanse placówki duszpasterskiej

Z tzw. sprawozdania misyjnego z 1877 roku dotyczącego kuracji w Bilderweitschen wynika, że kupno i adaptacja mieszkań (zapewne duszpasterza oraz użytkowane wcześniej przez katolickiego nauczyciela) wraz z gruntami kosztowały 6600 marek. Kosztorys budowy kościoła wraz z wyposażeniem wnętrza opiewał na 30 tys. marek. We tym roku placówka duszpasterska nie posiadała tzw. kapitału parafialnego. Kapitał fundacji mszalnych o wartości 3060 marek ulokowano w papierach hipotecznych. Na uposażenie duszpasterza składały się wpływy z kasy kościelnej stanowiące 150 marek oraz zapomoga ze Stowarzyszenia św. Bonifacego i Wojciecha we Fromborku – 1095 marek¹⁰².

W 1879 roku kapitał kuracji wynosił 600 marek, z których odsetki były uprzednio przeznaczane na utrzymanie katolickiego nauczyciela¹⁰³. Duszpasterz pobierał wówczas 130 marek z fundacji mszalnych, 40 marek z *iura stole*

⁹⁷ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht 1929.

⁹⁸ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht 1932.

⁹⁹ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht 1935.

¹⁰⁰ Por. „Ermländisches Kirchenblatt” 1937, nr 31, s. 407.

¹⁰¹ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht 1938; zob. także *Diasporaführer*, dz. cyt., s. 137.

¹⁰² Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, k. 23v.

¹⁰³ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen (15 grudnia 1879).

oraz 1095 marek ze Stowarzyszenia św. Bonifacego i Wojciecha we Fromborku. Roczna pensja proboszcza wynosiła zatem 1265 marek¹⁰⁴. Zgodnie z założonym planem budżetowym, w 1884 roku duszpasterz z Bilderweitschen miał otrzymać: 174 marki z fundacji mszalnych, 30 marek z *iura stole*, 150 marek z donacji miejscowej wspólnoty katolickiej i 1095 marek z diecezjalnego komitetu Stowarzyszenia św. Bonifacego i Wojciecha we Fromborku. Roczna pensja proboszcza opiewała zatem na 1449 marek¹⁰⁵.

Na przewidziane uposażenie duszpasterza z Bilderweitschen w 1888 roku składały się następujące donacje: 160 marek z fundacji mszalnych, 30 marek z *iura stole*, 150 marek z datków miejscowej wspólnoty katolickiej, 150 marek z funduszy państwowych za sprawowanie nabożeństw dla żołnierzy w Stołupianach oraz 1100 marek z diecezjalnego komitetu Stowarzyszenia św. Bonifacego i Wojciecha we Fromborku. Roczna pensja proboszcza wynosiła zatem 1590 marek. W tym czasie katolickiemu organiście przekazywano 107 marek z funduszy szkolnych i kościelnych, 96 marek z datków miejscowej wspólnoty katolickiej, 25 marek z funduszy państwowych za pomoc podczas nabożeństw dla wojska w Stołupianach oraz 120 marek z diecezjalnego komitetu Stowarzyszenia św. Bonifacego i Wojciecha we Fromborku. Roczne uposażenie organisty równało się zatem sumie 348 marek¹⁰⁶.

W 1895 roku kapitał funduszy kościelnych opiewał na 910 marek, zaś tzw. proboszczowskich – na 9020 marek, które były wyłącznie fundacjami mszalnymi. Kapitał fundacji na utrzymanie kościelnego i organisty wynosił 920 marek. Na poczet wynagrodzenia kuratus otrzymywał w tym czasie: 176,10 marek z fundacji mszalnych, 30 marek z *iura stole*, 150 marek z donacji miejscowej wspólnoty katolickiej oraz 1100 marek z diecezjalnego komitetu Stowarzyszenia św. Bonifacego i Wojciecha we Fromborku. Roczne uposażenie duszpasterza w Bilderweitschen wynosiło zatem 1456,10 marek. Warto dodać, że kuracja miała wówczas zadłużenie o wartości 1 tys. marek wynikające z budowy nowej plebanii¹⁰⁷.

W 1902 roku kapitał fundacji parafialnych miał wartość 200 marek, tzw. nieobciążonych fundacji proboszczowskich – 1314,24 marek, zaś fundacji mszalnych – 10 765 marek. Należy wspomnieć, że zgromadzono 17 fundacji mszalnych. Przychody proboszcza składały się z następujących donacji: z fundacji mszalnych – 229,60 marek, z innych funduszy zgromadzonych przy parafii – 150 marek, z *iura stole* – 30 marek, z dotacji władz państwowych – 329 marek, oraz z diecezjalnego komitetu Stowarzyszenia św. Bonifacego i Wojcie-

¹⁰⁴ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen (15 grudnia 1879).

¹⁰⁵ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, k. 26.

¹⁰⁶ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht v. J. 1888.

¹⁰⁷ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht vom Jahre 1895.

cha we Fromborku – 1100 marek. W sumie proboszcz zarabiał 1838,60 marek rocznie. W tym czasie organiście wypłacano: z funduszy parafialnych – 150 marek, z datków miejscowej wspólnoty parafialnej – ok. 70 marek, oraz z diecezjalnego komitetu Stowarzyszenia św. Bonifacego i Wojciecha we Fromborku – 120 marek. Roczna pensja organisty opiewała zatem na 340 marek¹⁰⁸. W 1916 roku kapitał tzw. nieobciążonych funduszy proboszczowskich wynosił 1500 marek, zaś fundacji mszalnych – 8630 marek. Zadłużenie parafii wynosiło 650 marek. Na poczet pensji proboszcz pobierał następujące przychody: 289 marek z fundacji mszalnych, 69 marek z innych fundacji erygowanych przy parafii, ok. 30 marek z *iura stole* oraz 600 marek z diecezjalnego komitetu Stowarzyszenia św. Bonifacego i Wojciecha we Fromborku¹⁰⁹.

Po I wojnie światowej informowano, że na cele parafialne jest pobierany podatek kościelny. W 1920 roku wynosił 50% wartości innych podatków opłacanych przez parafian, a w 1921 roku – 5%. W 1922 roku zobligowano członków parafii do dobrowolnych wpłat do kasy kościelnej¹¹⁰. W 1924 roku miesięczna dopłata do pensji proboszcza z budżetu państwa wynosiła 240 marek, natomiast miesięczne *iura stole* – 10 marek. Poza tym otrzymywał on miesięcznie gratyfikację za pięć intencji po 2 marki, czyli w sumie 10 marek. Każdego miesiąca wypłacano mu z kasy kościelnej 12 marek. Ponadto czerpał korzyści z gruntów rolnych należących do parafii (4 morgi), które przeznaczono na uprawę ziemniaków, pastwiska i łąki. Niektórzy parafianie przekazywali nieodpłatnie na potrzeby duszpasterza zboże i ziemniaki. Kolekty na rzecz parafii stanowiły rocznie ok. 180 marek¹¹¹.

W 1925 roku stawka podatku kościelnego równała się 12% wartości (prawdopodobnie) podatku dochodowego. Przewidywalny dochód z tego źródła opiewał na 1100 marek, jednakże uzyskano jedynie 1000 marek¹¹². W 1928 roku zmodyfikowano stawki podatku kościelnego do 10% wartości podatku dochodowego i 20% wartości podatku gruntowego. Ściąganie go odbywało się poprzez dobrowolne wpłaty, dlatego postulowany przychód z tego tytułu był tożsamy z rzeczywistymi donacjami i stanowił 1200 marek. W tym czasie pobierano również tzw. Kirchgeld, czyli podatek obejmujący wszystkich członków wspólnoty katolickiej, którzy ukończyli osiemnasty rok życia i podlegali państwowemu opodatkowaniu z racji odpowiednich dochodów lub posiadanych gruntów. Uzyskano z tego źródła 100 marek¹¹³.

¹⁰⁸ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht vom Jahre 1902.

¹⁰⁹ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht 1916.

¹¹⁰ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht 1923.

¹¹¹ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen (30 maja 1924).

¹¹² Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht 1926.

¹¹³ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht 1929.

W 1932 roku stawki podatku kościelnego ustalono na 10% wartości podatku dochodowego i 15% wartości podatku gruntowego. W poprzedzającym roku rozliczeniowym postulowany przychód wynosił 1300 marek, jednakże uzyskano 1200 marek. W 1931 roku z podatku Kirchgeld otrzymano na cele parafialne 50 marek. W tzw. sprawozdaniu misyjnym redagowanym w 1932 roku informowano, że dług wspólnoty katolickiej z Bilderweitschen równa się 4 tys. marek, zaś katolików stołupiańskich – 7,5 tys. marek¹¹⁴. W połowie lat trzydziestych XX wieku stawki podatku kościelnego wzrosły do 12% wartości podatku dochodowego i 20% wartości podatku gruntowego. W 1934 roku otrzymano z tego źródła 1100 marek zamiast oczekiwanych 1235. W ramach podatku Kirchgeld przekazano na rzecz parafii ok. 100 marek. Wspólnota katolicka w Stołupianach miała w tym czasie dług o wartości 1 tys. marek¹¹⁵. Rok przed wybuchem II wojny światowej na poczet podatku kościelnego pobierano 10% wartości podatku dochodowego i 20% wartości podatku gruntowego. W 1936 roku postulowany dochód z tego źródła opiewał na 1100 marek, w rzeczywistości otrzymano jedynie 950 marek. W ramach Kirchgeld członkowie parafii przekazali na jej potrzeby 60 marek. Z racji budowy kaplicy pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Stołupianach zadłużenie tamtejszej wspólnoty katolickiej wynosiło 1 tys. marek¹¹⁶.

Zakończenie

Placówka duszpasterska w Bilderweitschen umożliwiła katolikom z powiatów piłkalskiego i stołupiańskiego udział w życiu religijnym. Obejmowała terytoryjnie dość dużym zasięgu, w związku z czym zdecydowano się z czasem na wzniesienie kaplic dojazdowych w Szylenach i Stołupianach. Mimo że w Bilderweitschen mieszkało niewielu katolików, do parafii należało nawet 1,5 tys. wiernych (1916) i więcej. Była to najczęściej ludność pochodzenia litewskiego. Wraz ze wzrostem liczby katolików wzrastał również ich udział w życiu sakramentalnym. Zarówno pensję duszpasterza, jak i wiele przedsięwzięć budowlanych współfinansowało Stowarzyszenie św. Bonifacego w Paderborn oraz komitet diecezjalny tej organizacji z siedzibą we Fromborku. Czas II wojny światowej przyniósł kres działalności parafii w Bilderweitschen. Miejskowa świątynia, wpisująca się w dziedzictwo kulturowe regionu, przestała pełnić funkcję sakralną.

¹¹⁴ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht 1932.

¹¹⁵ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht 1935.

¹¹⁶ Arch. Paderborn, Teczka: Bilderweitschen, Missionsbericht 1938.

Summary

The Catholic pastoral institution in Bilderweitschen in the 19th and the first half of the 20th century

The Catholic pastoral institution in Bartschkehmen, situated in the area of Prussian Lithuania (inhabited by Lithuanians assimilated in the German society to a large extent), was founded in 1852. The first priest in this place was Joseph Juszkiewicz, of Russian origin, who moved a wooden chapel from the Congress Kingdom of Poland. At night of 15/16 June 1857 the chapel was burned. As a consequence, the pastoral institution was moved to Bilderweitschen. In 1860, a red brick church was built there. It was dedicated to the Immaculate Conception of the Blessed Virgin Mary on 24th August 1862. A parish in full rights was created in Bilderweitschen in 1896. During World War I the church, the presbytery and the farm buildings were damaged. In 1919, the construction of the Michael Archangel chapel in Schillehnen was completed. It became an independent pastoral institution in 1930. In the years 1928–1929, the Sacred Heart chapel in Stołupiany was built. In 1895, there were 906 Catholics in the area of the pastoral institution in Bilderweitschen; in 1902 there were 979, and in 1916–1500. In 1935, the number of Catholics in the parish decreased to about 700. The priest's remuneration and construction projects were supported by the Boniface and Adalbert Association in Frombork.

Ks. Marek Jodkowski – doktor historii Kościoła, magister historii sztuki i archiwista; adiunkt w Katedrze Historii Kościoła i Dziedzictwa Kulturowego na Wydziale Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Prowadzi także zajęcia w Misyjnym Seminarium Duchownym Księży Werbistów w Pieniężnie. Zajmuje się historią kultury materialnej, historią Warmii w XIX i XX wieku, kampanologią historyczną i ikonografią chrześcijańską.